

Vóór de Franse invasie van het einde van de XVIIIe eeuw werden er in de *Mammelokker* alle soorten van gevangenen opgesloten : veroordeelden zowel als enkel maar verdachten.

Vandaag herbergt ze voorlopig schooiers en vagebonden, alsook personen die aangehouden werden op de openbare weg om de orde verstoord te hebben.

De Gentse bevolking verleent de titel "*Vrije Burger van Gent*" aan iedere burger die een nacht doorgebracht heeft onder de beiaard van het Belfort, "*onder de wekking*".

De linker vleugel van de gevangenis werd afgebroken in 1898 bij de doorbraak van de nieuwe straat tussen de Botermarkt en Sint-Baafs; dit deel van de gevel werd heropgebouwd door de zorgen van stadsarchitect Charles Van Rysselberghe.

Cf. De Potter, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, d. II, p. 9 e.v. - A. Van Werveke, in het *Volksbelang* van 27 augustus 1898.

JOSSE DELEHAYE

Op 22 september a.s. zal het precies 100 jaar geleden zijn dat Josse Delehaye overleed.

Een gelegenheid om eens de schijnwerper te richten op deze vergeten Gentse figuur. Zoals gebruikelijk is in dergelijke gevallen gaan wij te rade bij onze gids bij uitstek, Pierre Kluyskens.

Met onze dank aan de familie Kluyskens voor de toestemming tot publicatie.

De "Wegwijzer der stad Gent en Provincialen Almanach van Oost-Vlaanderen", is voor geschiedschrijvers en navorsers, in zijn dorre opsomming van feiten, namen, ambten, beroepen, adressen, maatschappijen, een kostbare en uiterst betrouwbare bron die men gaat raadplegen, wanneer er elders niet veel te vergaren of bijeen te grabbelen is.

In de traditionele rubriek "Gemeente-bestieren", lezen wij op datum van 1 januari 1855, als burgemeester van Gent : "J.J. Delehaye, officier in de orde van Leopold, de orde van het IJzeren kruis, Commandeur in het Legioen van eer, Commandeur der ridderorden van Wasa van Zweden, advocaat, wonende Opperscheldestraat nr. 11".

Vele Gentenaren kennen vandaag niet eens meer zijn naam, weten zelfs niet dat Delehaye een tijdlang burgemeester van hun stad is geweest. Er

Josse Delehay (Foto Atlas Goetghebuer. S.A.G.).

bestaat geen enkele levensbeschrijving van Josse Delehay, geen enkele studie gewijd aan zijn zo bewogen politieke loopbaan, en nochtans situeert deze carrière zich, op nationaal en lokaal vlak, in een van de meest bewogen en troebele perioden uit onze plaatselijke geschiedenis.

Wie is die enigmatische Josse Delehay, hoe, in welke omstandigheden en waarom werd hij burgemeester van Gent ?

Toen in 1948 de Heer René de le Court het Gents stadsbestuur een portret van zijn overgrootvader, Josse-Joseph Delehay, schonk, portret dat sindsdien, menen wij, in de verzamelingen van het Museum van de Bijloke belandde, zullen heel wat mensen op het stadhuis, zich diezelfde vraag hebben gesteld : “Wie is die burgemeester wiens naam ons niet eens is bijgebleven ?”

Delehay is de eerste burgemeester van de stad die in de XIXe eeuw werd geboren, juist aan de tijdsgrens, in 1800.

Als schoolknaap zal hij dus nog een kort broekje hebben gedragen, wanneer de Franse bezetting een einde nam. Ten tijde van het Hollands Bewind, studeerde hij rechten en behaalde op 28 februari 1824 zijn universiteitsdiploma.

In een of andere openbare bibliotheek, o.m. in de Gentse Boekentoren, zult ge nog een exemplaar van zijn doktoraal proefschrift kunnen raadplegen : “De donationibus inter virum et uxorem secundum ius romanum et hodiernum. Gandae, J.N. Houdin, 1824, 4°”.

Hij laat zich inschrijven aan de Gentse Balie. In 1828, op het ogenblik dat de oppositie tegen de politiek van koning Willem een scherpere vorm aanneemt en men dan ook de burgerwacht versterkt, vinden wij Josse Delehay op de lijst van de officieren van de “Schutterij”.

Wanneer in 1830 de Omwenteling losbreekt, vervoegt de jonge advocaat, zonder aarzelen, de rangen van de patriotten. Zijn onderscheiding met het IJzeren Kruis bewijst dat hij tijdens en na de gebeurtenissen van 1830 een actieve rol moet hebben gespeeld.

Wanneer ten andere het kiezerskorps op 4 november de leden voor het Nationaal Kongres moet aanduiden, is Josse-Joseph Delehay bij de gelukkige verkozenen.

In 1831 zetelt hij in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, echter slechts tot 1832. Zal hij zijn politieke loopbaan, zo schitterend ingezet, vaarwel zeggen en opofferen aan een vaste benoeming als magistraat ?

Delehay wordt immers, bij de rechterlijke herinrichting, Prokureur des Konings benoemd te Gent, doch in die jaren bestond er, hoe vreemd zulks ons tegenwoordig mag voorkomen, nog geen onverenigbaarheid tussen het ambt van magistraat en een politiek mandaat, zodat, wanneer in 1839, tot de verkiezing van vijf leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers moet worden overgegaan, Josse Delehay zich kandidaat stelt, met naast zijn naam zijn officiële titel : Prokureur des Konings !

Die verkiezingen van 1839 blijven in de plaatselijke annalen geboekt bij de eigenaardigste die onze stad sedert 1830 hebben gekend. De Orangisten of Liberalen hadden laten weten dat zij geen lijst zouden voordragen. Sterk op lokaal plan, waren zij uiterst zwak en kansloos in het arrondissement waar, althans voor wetgevende verkiezingen, de buitengemeenten steeds katholiek stemden.

Een verkiezing in het Gentse, zonder partijen of lijsten die elkaar in het haar vliegen of verscheuren, is ondenkbaar. Er kwamen dus twee katholieke of zg. katholieke lijsten op : de lijst van het dagblad "Constitutionnel des Flandres" met Desmazières aan de kop, lijst die de goedkeuring en de steun van de bisschop, Mgr. Delebecque genoot en de lijst van de bladen "Journal des Flandres" en "De Vaderlander", ook met Desmazières aan de kop, doch hevig bekampt door het bisdom ! Zulke gekheden waren toen alleen in Gent, en vandaag in Antwerpen denkbaar. Twee dagen vóór de verkiezingen werd de naam Desmazières van de tweede lijst geschrapt.

Men moet nu weten, en men kan het ten andere gemakkelijk gissen, dat het niet allemaal honing en zeem was te Gent, zelfs niet in het katholiek huishouden. Mgr. Delebecque had er zelfs aanvankelijk af te rekenen met een niet onbelangrijk deel van de geestelijkheid die de theorieën van de bekende Franse priester Lammenais zeer genegen was. Op zeker ogenblik had de bisschop de priesters van zijn bisdom zelfs verboden het Journal des Flandres, de Vaderlander en andere kranten te lezen. Dit zijn allemaal zaken die nu ver achter de rug zijn, maar die een eeuw geleden onze grootouders heel wat slapeloze nachten bezorgden.

Drie dagen vóór de verkiezingen, greep nog geheel onverwachts een hevig incident plaats dat de kiesstrijd een nieuwe wending gaf.

Josse Delehay, prokureur des konings en kandidaat op de lijst van het Journal des Flandres, werd te Brussel bij baron Nothomb, de dd. minister van Justitie van het Unionistisch ministerie de Theux ontboden.

De discussie tussen de minister en de magistraat was weinig protocolair en minzaam. Nothomb eiste de intrekking van de kandidatuur van Delehay omdat, zo beweerde hij, een openbaar ambtenaar niet anders mag denken dan de regering en niets mag doen dat de regering niet aanstaat.

"De Vaderlander" die de discussie bekend maakt, noteert volgende tweespraak :

Nothomb : "Indien Gij als afgevaardigde verkozen werd, hoe zoudt Gij stemmen in de Kamer ?"

Delehay : "Volgens mijn overtuiging, mijn geweten."

Nothomb : "Overtuiging ! Geweten ! Dit zijn ijdele woorden, woorden zonder betekenis !"

Bij zijn terugkeer in Gent, gaf Delehay een geweldige publiciteit aan dit onderhoud, dat door alle bladen druk werd besproken. Het Constitutionnel des Flandres keurde de houding van de minister goed, de overige bla-

den kozen partij voor Delehay. Het orangistische Messenger de Gand zette de liberalen aan voor hem te stemmen : "Il faut voter pour Delehay".

Groter nog was de opwinding toen op 10 juni vernomen werd dat Delehay als prokureur des konings was afgezet geworden. Hij liet zich ten andere onmiddellijk terug aan de balie inschrijven.

Op 11 juni hadden de verkiezingen plaats. 1.578 van de 2.717 ingeschreven kiezers namen er aan deel : vier kandidaten van de lijst van het Constitutionnel des Flandres, Desmaisières, Kervyn, Hye en De Potter-Soenens werden verkozen, samen met Delehay, kandidaat van het Journal des Flandres, die 867 stemmen behaalde.

Josse-Joseph Delehay deed aldus, voor de tweede maal, zijn intrede in de Kamer, ditmaal echter met de steun van de liberale en orangistische stemmen, steun welke hij ten andere vrij vlug vergat.

Hij werd later herkozen en werd in 1840 ondervoorzitter van de Kamer, tot in 1852.

Op 28 september 1852 wordt hij door de katolieke oppositie voorgedragen voor het voorzitterschap van de Kamer tegen Teodoor Verhaegen, kandidaat van de regering Rogier. Verhaegen wordt verslagen, Rogier dient ontslag in, de Kamers worden door de koning tot 26 oktober verdaagd.

Bij de heropening wordt Delehay slechts bij de tweede stemronde, met 54 tegen 49 stemmen verslagen door Delfosse, kandidaat van het nieuwe ministerie de Brouckère.

De parlementaire aktiviteit van Delehay, zijn drukke advocatenpraktijk, beletten hem nochtans niet, ook in de gemeentelijke politiek, een rol te spelen; de liberalen zijn echter rotsvast aan het bewind en zijn rol is dan ook tamelijk bescheiden; voor 1854 heeft hij het niet verder dan gemeenteraadslid gebracht. De verkiezingen van 1854 zouden hem eindelijk de gelegenheid bieden op het voorplan te treden.

De strijd was, zoals gewoonlijk te Gent, hard, ruw, vuil. De kandidaten werden door modder gehaald, niet het minst Delehay, "Dokske" zoals zijn tegenstrevers hem noemden. De liberalen, woedend omdat het met hun stemmen was geweest dat hij zijn politieke loopbaan een schitterende wending had kunnen geven, hadden het in hun pers en spotschriften, speciaal op hem gemunt : "Wat is Delehay ? Een dier mannen die alles vertegenwoordigen, een man die keert volgens de wind, een man die ja en neen zegt op dezelfde kwestie, volgens tijd en omstandigheden...; in de Kamer zegt hij dat men het oktrooi moet afschaffen, in de gemeenteraad dat men het moet behouden."

Er werd op 31 oktober gestemd en voor de allereerste maal leden de liberalen een volledige nederlaag. Burgemeester de Kerchove de Denterghem, de liberale schepenen de Pauw en Van Lokeren, werden niet eens herkozen.

Ofschoon de liberale regering de Brouckère aan het bewind was, kon er

geen ogenblik gearzeld worden; de voorman van de katolieke partij in Gent zou burgemeester worden.

Op 28 december 1854 verscheen het Koninklijk Besluit waardoor Josse-Joseph Delehaye burgemeester van Gent werd benoemd. Onbeschrijfelijk was de geestdrift van de katolieke kiezers, even onbeschrijfelijk de woede van de liberale partij : “Dokske” Delehaye, heer en meester op het stadhuis !

Veel potten heeft hij nochtans als burgemeester niet gebroken. Hij wou enkel een symbolisch gebaar stellen, maar zijn ambitie lag elders en hoger : het voorzitterschap van de Kamer. Het geluk lachte hem in die jaren toe : het liberaal zakenkabinet de Brouckère werd ten val gebracht en op 30 maart 1855 kwam de katolieke Unionist Pieter de Decker aan het bewind. Nog geen maand later, op 25 april, werd Delehaye voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers; zijn levensdroom ging in vervulling.

De Gentse liberalen konden de pil maar niet slikken; Oswald de Kerchove schreef : “Des chefs ambitieux allaient jusqu’à la défection. Pour devenir bourgmestre de Gand et Président de la Chambre, un ancien Procureur du roi, autrefois révoqué pour ses tendances libérales par un ministre catholique, recherchait l’alliance du parti clérical et devenait l’âme de la coalition qui renversait l’administration liberale”.

Aan gemeentelijke politiek werd in die jaren niet veel gedaan, nog veel minder aan een noodzakelijke sociale politiek. Men deed aan politiek tout court, d.w.z. dat men op lokaal plan, al het venijn, de kleingeestigheid en de passie van de debatten in het Parlement overbracht. In die jaren betekende zulks het vermaarde wetsontwerp op de liefdadige stichtingen, door de liberalen “la loi sur les couvents” genoemd. “De oude wetgeving uit de Franse tijd, schrijft Prof. Luyckx, die bepaalde dat de goederen van de armen uitsluitend door de Openbare Onderstand werden beheerd, was praktisch in onbruik geraakt. Men had sedert lang in feite toegestaan dat priesters of kloosters, die bij testament als beheerders waren aangeduid, deze goederen beheerden. Het wetsontwerp de Decker wenste aan deze feitelijke toestand een wettelijke bekrachtiging te geven”.

Er was eten en drinken in dit ontwerp dat wij in de tijdsgeest moeten kunnen situeren. De wet werd nooit gestemd, doch de liberale oppositie wist de toestand handig uit te baten.

Bij de gemeenteverkiezingen van 28 oktober 1857, boekten de liberalen overal, ook te Gent, na de schandaligste campagne uit onze politieke geschiedenis, aanzienlijke vooruitgang. De algemene verkiezingen van 10 december, nadat de koning het Parlement had ontbonden, kwamen die tendens bevestigen. Josse Delehaye werd niet eens herkozen.

Zijn ontmoediging en ontgoocheling waren zo groot, dat hij ontslag indiende als burgemeester en gemeenteraadslid van Gent. Dezelfde maand nog, op 21 december 1857, werd hij als burgemeester opgevolgd door

Karel de Kerchove.

Politiek is een ziekte, een ongeneesbare kwaal : dertien jaar later, deed Delehaye voor een derde en laatste maal zijn intrede in de Kamer, maar hij speelde er geen actieve rol meer : nieuwe tijden waren aangebroken, er heerste een andere geest in het Parlement.

Josse-Joseph Delehaye stierf in 1888 na een lange, bewogen en inegale politieke loopbaan.

PIERRE KLUYSKENS

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

Op de gevel met bouwdatum 1672 op de *Korenmarkt* staat de huisnaam "De Maecht van Ghent". Gevelstenen boven de eerste verdieping vermelden dat het hier gaat om een "Vry huys vry erve". (11)

Naast deze woning staat de romaanse gevel van het Borluutsteen waarop een (moderne) schildvormige gevelsteen werd bevestigd. Daarop staan drie lopende herten, verguld op een lichtblauwe achtergrond.

Hetzelfde herkauwend zoogdier, maar door gewas omgeven, zien we tussen loofwerk uitgebeeld in een cartouche, omboord met gestileerde vruchten op de façade van "In den rooden Hert" op de *Lange Munt*. Het huis kreeg als bouwdatum 1698 mee.

Een reliëf uit de vijftiger jaren siert de gevel van de stadsschool in de *Maaltebruggestraat*. De gevelsteen in gekleurde keramiek heeft de vorm van een blind venster en bestaat uit een zwart schild waarop een zilveren leeuw waarboven een kroon rust. Twee putti's steunen het schild.

In de *Nederpolder* staat de beroemde, in 1913 gerestaureerde, romaanse gevel van het huis "den cleenen Zickele". Op het deurtimpaan werd een gevelsteen gemetseld waarop een schild met drie sikkels in reliëf. De familie van der Sikkel droeg immers drie zilveren sikkels met gouden handvat in haar blazoen. (12) De met voluten versierde, 17de-eeuwse gevelsteen "Drie Mortieren" hing vermoedelijk aan een huis in de Sint-Jacobsnieuwstraat. De drie vizels staan duidelijk heraldisch op dit reliëf opgesteld, dat deel uitmaakt van de collecties van het *Gents Museum voor Stenen Voorwerpen* in de vroegere Sint-Baafsabdij.

In dezelfde verzameling bevindt zich de prachtige gevelsteen met het wapen der wijnschroeders. Dit versierde de façade van het gildehuis "Perceval" in de Hoogpoort. Deze woonst werd in 1540, na de Gentse opstand, op bevel van Keizer Karel verkocht. (13)

Het bovendeele van de steen stelt het wapen van de wijngilde voor, een